

Венелин Цачевски

ШВЕЙЦАРСКИЯТ МОДЕЛ

СИЛАТА НА ДЕМОКРАЦИЯТА

София, 2013

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Венелин Цачевски, автор, 2013
© Издателство „Изток-Запад“, 2013

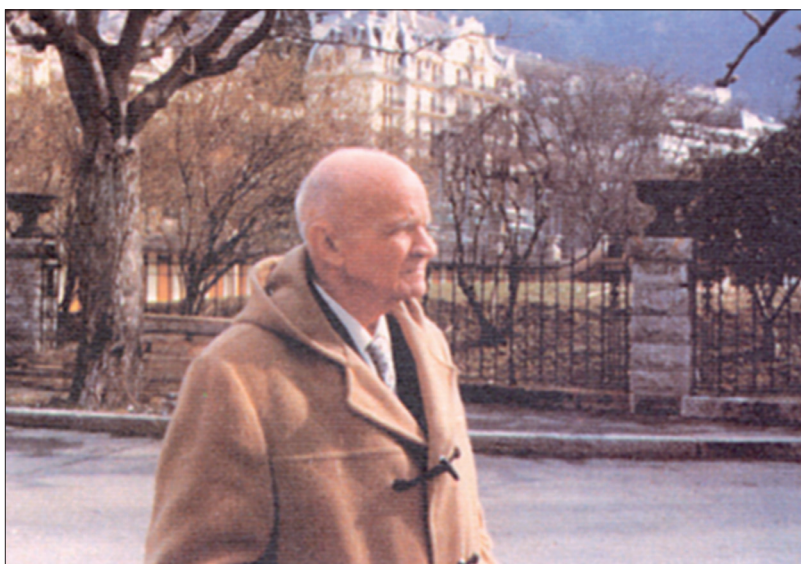
ISBN 978-619-152-171-5

ВЕНЕЛИН
ЦАЧЕВСКИ

ШВЕЙЦАРСКИЯТ МОДЕЛ

силата на демокрацията

Професор Константин Кацаров

В ПАМЕТ НА КОНСТАНТИН КАЦАРОВ

Съдбата на именития български професор по право Константин Иванов Кацаров (18.06.1898 – 07.10.1980) е била винаги тясно свързана както с България, така и с Швейцария.

Роден в София в края на XIX век, той завършва университетското си образование в Берн, където през 1920 г. защитава брилянтно докторат по право. Големият юрист започва своята академична кариера в Софийския и я завършва в Женевския университет. Хабилитиран през 1931 г., той е назначен за доцент в катедрата по търговско право още същата година, за извънреден професор през 1937 г., за частен професор през 1941 г. и редовен професор през 1945 г. Вследствие на политическите промени в България, последвали края на Втората световна война, професор Кацаров е принуден да напусне страната през 1956 г. и да се установи в Женева, където той продължава дейността си като юрист и университетски професор. Той преподава в Юридическия факултет на Женевския университет от 1963 до пенсионирането си през 1970 г.

Професор Константин Кацаров е член на Международната правна асоциация, на Словашката академия на науките (1932–1956), на Женевското академично общество, на Британския институт по международно и сравнително право.

През 1969 г. професор Константин Кацаров осъществява мечтата си да създаде фонд за подпомагане на млади българи за усъвършенстване на академичното им формиране. Макар и географски отделен от България, той не прекъсва връзките си със страната, която нарича „Вечната България“. Той посвещава на родината си няколко книги, сред които е автобиографичният му бестселър „60 години живяна история“, и изпраща ежегодно множество книги с правни изследвания като дар за Народната библиотека в София.

Четени курсове: в Юридическия факултет в София – Търговско право, Морско право, Международно право (1931–1951); в Женевския университет – Търговско право (1963–1970).

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	9
----------------	---

ПЪРВИ РАЗДЕЛ.

ИСТОРИЧЕСКА ЕВОЛЮЦИЯ НА ДЪРЖАВНО-ПОЛИТИЧЕСКАТА СИСТЕМА НА ШВЕЙЦАРИЯ	15
--	-----------

I. Старата швейцарска конфедерация: възникване, териториална експанзия, религиозни войни	15
II. Хелветската република – неуспешният експеримент за създаването на унитарна държава	27
III. Възстановената конфедерация: по пътя към съвременната швейцарска държава.....	33
IV. Федералната конституция от 1848 г.	39
V. Швейцарската държавно-политическа система до приемането на конституцията през 1999 г.	46
VI. Действащата конституция на Швейцария	56

ВТОРИ РАЗДЕЛ.

КАК ФУНКЦИОНИРА ДЪРЖАВНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ШВЕЙЦАРИЯ	63
---	-----------

I. Федерално събрание.....	63
II. Федерален съвет	71
III. Партиите и „магическата формула“ на съставяне на правителството	82
IV. Ролята на пряката демокрация.....	96
V. Кантоните – многообразие и единство	116
VI. Международна оценка на швейцарската демокрация.....	150

ТРЕТИ РАЗДЕЛ.

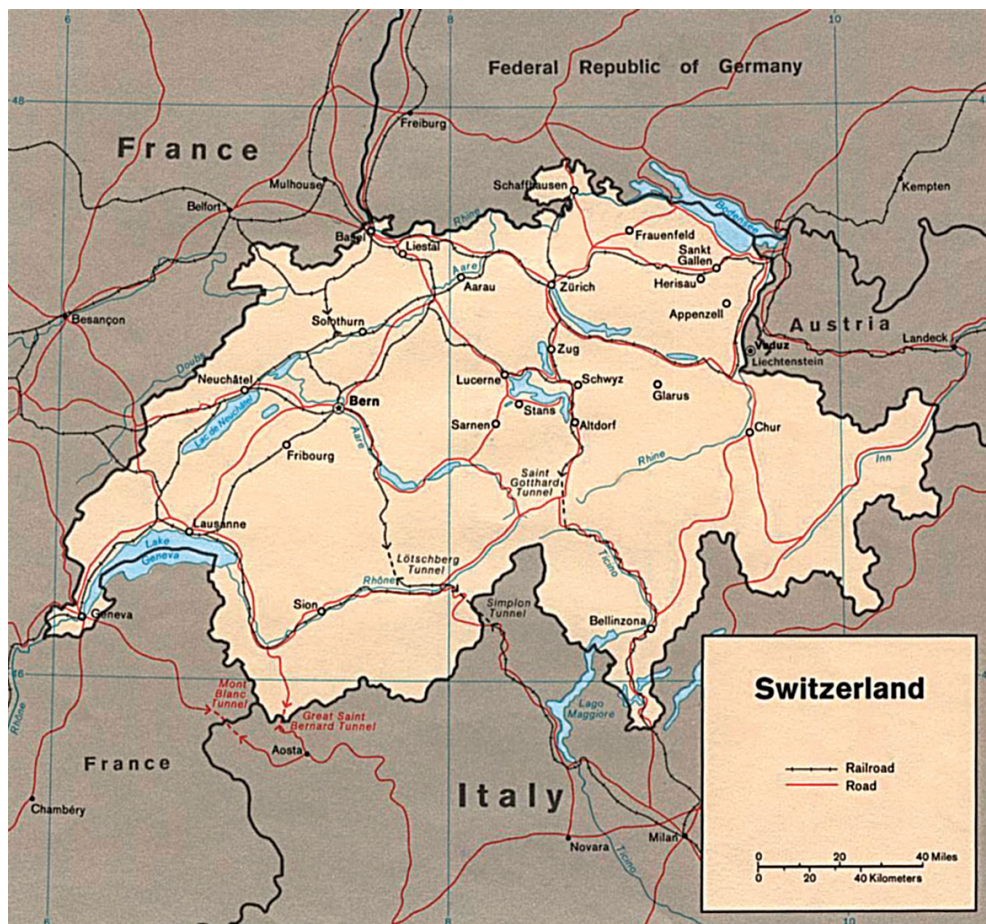
ШВЕЙЦАРСКИЯТ НЕУТРАЛИТЕТ	161
I. Кога и как е възникнал швейцарският неутралитет?.....	161
II. „Хелветският период“ и международно признаване на швейцарския неутралитет.....	168
III. Политиката на неутралитет през XIX и в началото на XX век	172
IV. Швейцарският неутралитет през Първата световна война.....	187
V. Швейцария и Обществото на народите: от пълен към диференциран неутралитет.....	192
VI. Заплахата за швейцарската независимост и неутралитет през Втората световна война	201
VII. Отношенията на швейцария с нацистка Германия – принудителен компромис или фактически отказ от неутралитета?	216
VIII. Международната критика на швейцарската политика през Втората световна война	251

ЧЕТВЪРТИ РАЗДЕЛ.

ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА НА ШВЕЙЦАРИЯ СЛЕД ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА.....	271
I. От международна изолация към активен неутралитет	271
II. Швейцарската политика на неутралитет след края на разделението в Европа.....	292
III. Общи и специфични черти на неутралитета на Швейцария и други европейски страни.....	337
ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ МОЖЕ ЛИ БЪЛГАРИЯ ДА СТАНЕ „ШВЕЙЦАРИЯ НА БАЛКАНИТЕ“?.....	367
ИНФОРМАЦИОННИ ИЗТОЧНИЦИ	377
ПРИЛОЖЕНИЕ.....	411
РЕЗЮМЕ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК	413
РЕЗЮМЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК.....	429
СЪДЪРЖАНИЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК	443
ЗА АВТОРА	445

Народът е решил, народът има право

Основен принцип на швейцарската демокрация

Карта на Швейцария

ПРЕДГОВОР

Когато писах тази книга и споменавах за нея в разговорите ми с различни хора, констатирах, че всички имаха еднаква представа за Швейцария като синоним на демократична и развита държава. На първо място във „визитната картичка“ на тази страна те поставяха референдумите и неутралитета. Тази оценка е вярна. Референдумите и неутралитетът са същностни черти на това, което може да бъде окачествено като „швейцарски модел“ на държавна и политическа система. По своята характеристика той се основава на същите принципи, както в другите демократични държави – политически плурализъм, върховенство на закона, спазване на фундаменталните човешки права и свободи, разделение на властите, развито гражданско общество. От друга страна, „швейцарският модел“ има ярко открояваща специфика. Във вътрешнополитически аспект тя се дължи главно на развитието на пряката демокрация, която е оптимално съчетана с представителната демокрация, а във външната политика – на историческата продължителност и ролята на неутралитета като основно средство за запазване на суверенитета и отстояване интересите на страната в международните отношения.

Пряката демокрация и неутралитетът не са швейцарски „патенти“. В една или друга степен те съществуват в редица други страни във и извън Европа, но Швейцария заема уникално място. Повече от век и половина швейцарските граждани участват пряко и активно във вземането на най-важните решения в развитието, вътрешната и външната политика на страната. Това става главно чрез референдумите, които отдавна са се превърнали в символ на демокрацията в Швейцария. Те играят незаменима роля за поддържане единството в държава, състояща се от 26 кантона с висока степен на автономност и различия помежду им, три големи езикови и културни общности – немска, френска и италианска, две господстващи религии – католическа и протестантска, както и имигранти, възлизаци на почти една четвърт от населението.

Силата на швейцарската държавна и политическа система е, че тя е създадена и постоянно се усъвършенства в съответствие с ценностите на демокрацията, осъзнатата необходимост от вътрешно единство, постигането на съгласие на основата на диалога и взаимните компромиси в името на общите цели и интереси, при безусловно признаване и изпълнение на волята на мнозинството от швейцарските граждани. В това отношение

Швейцария е изминала дълъг исторически път. Създаването на стабилен и ефективен модел на управление в рамките на конфедерацията се оказал труден процес, тъй като съставляващите я основни субекти – кантоните, ревностно бранели своята самостоятелност и автономност и неохотно се съгласявали да бъдат разширени правомощията на централната власт. Негативно влияние оказала също намесата на големите съседни страни. В продължение на векове след началото на швейцарската държавност територията на страната била арена на периодично възникващи конфликти. От началото на XVI до средата на XIX век, т.е. в период от около три века и половина, вътрешното противопоставяне, особено на религиозна основа, довело до шест граждански войни. Прелом бил постигнат едва след последната гражданска война през 1847 г. и приетата година по-късно нова федерална конституция, поставила основите на съвременната швейцарска система на държавно управление и демокрация.

През следващите десетилетия тази система била систематично усъвършенствана, докато достигнала своя сегашен вид. Швейцария е конституционно обявена като конфедерация вследствие на исторически съществуващото разбиране, че е съюз на суверенни държави (кантони), които запазват широки права на автономност. В действителност системата на управление постепенно е еволюирала в посока към формирането на държава от федерален тип. Основен конституционен принцип е, че кантоните са суверенни и упражняват всички права, които не са делегирани на конфедерацията. Прилагането му предоставя значителни функции на централната власт и висока степен на самостоятелност на кантоните на основата на разпределение и съчетаване на правомощията.

В конституцията са дефинирани гражданските и политическите права и свободи в съответствие с основополагащите международни документи в тази област – Всеобщата декларация за правата на човека от 1948 г., Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи от 1950 г., Международния пакт за гражданските и политическите права от 1966 г. и др. Политическите права са причислени към фундаменталните права на швейцарците и са обвързани със социалните цели на федералната и кантоналната власт (осигуряване на социална сигурност и необходимите медицински грижи на всички граждани, защита и подпомагане на семействата и всяко лице срещу икономическите последици, вследствие на напреднала възраст, инвалидност, заболяване, злополука, безработица, майчинство, осиротяване и овдовяване и др.).

В своята цялост съдържащите се във федералната конституция фундаментални и политически права, както и социални цели определят демократичната същност на държавната и политическата система в Швейцария. В конституцията са определени също статутът, компетенциите и правилата

на работа на основните федерални институции – Федералното събрание, Федералния съвет и федералната администрация, Федералния съд, формите и средствата на пряката демокрация.

Основни средства на пряката демокрация в Швейцария са референдумите. На швейцарците е предоставено право чрез народни инициативи да правят предложения за провеждането на референдуми по широк кръг въпроси. Чрез референдумите швейцарските граждани участват пряко във вземането на политическите решения, а чрез това в управлението на страната в практически всички области на националното развитие и в провеждането на вътрешната и външната политика. В създадения механизъм на функциониране на политическата система е установено взаимодействие и се поддържа баланс между представителната и пряката демокрация, които осигуряват стабилност и ефективност на държавното управление. Референдумите отдавна са се превърнали в неотменим елемент в обществения и политическия живот в Швейцария. През периода от 1848–2012 г., т.е. за период от около 165 години, са проведени общо 582 референдума. Това прави средногодишно близо три и половина референдума.

Неутралитетът е друг основен елемент на „швейцарския модел“ на държавно-политическата система. До и след възприемането на неутралитета външната и отбранителната политика на Швейцария преминали през продължителен период на еволюция, включващ противоречиво поведение и стремеж за приспособяване към променящите се външни условия. В течение на няколко века след възникването на нейната държавност в 1291 г. швейцарската конфедерация участвала в десетки войни не само с отбранителна, но и със завоевателна цел. Териториалното разширяване на страната станало главно чрез присъединяването на нови територии. Промяна настъпила в далечната 1516 г. след претърпяното поражение при Мариняно (Малиняно) във водената по онова време война в Италия. Тогава Швейцария се отказала от участие във военни конфликти и сключила съюзи за мир със съседните държави. Тя била първата страна в Европа, която обявила неутралитет. Нейният постоянен неутралитет бил международно признат на Берлинския конгрес през 1815 г. Оттогава Швейцария никога повече не е участвала във военни конфликти.

Нейният неутралитет е в голяма степен следствие от принципите, на които е основана политическата система на страната, както и на привързаността към пацифизма на огромното мнозинство от швейцарците. Значението му за страната е огромно. Той позволил на Швейцария да избегне рисковете и негативните последици от участието във войните, да бъдат запазени целостта и независимостта на страната. Неутралитетът се превърнал в един от важните фактори за поддържането на стабилността и вътрешното единство в конфедерацията.

Въпреки че неблагоприятните външни условия през Първата и Втората световна война са я принудили да направи някои отстъпки и компромиси в провежданата външна политика, Швейцария запазила своя неутрален статут, успяла да избегне външна военна агресия, предоставила убежище на десетки хиляди чужденци, изпълнявала международна посредническа роля в отношенията между воюващите страни. След Втората световна война Швейцария активно участвала в подпомагането на следвоенното икономическо възстановяване в Европа и благодарение на провежданата политика на активен неутралитет допринесла за запазването на международния мир и сигурност, дала важен принос в настъпилния процес на разведряване и преодоляването на военнополитическото разделение и противопоставяне между страните с тоталитарно и демократично управление.

Еволюцията в швейцарската външна политика продължила след извършените промени в Източна Европа в края на 80-те и началото на 90-те години на миналия век. Неутралитетът на страната придобил нови измерения. Най-голямо значение имали присъединяването на Швейцария към ООН през 2002 г., разширяването на сътрудничеството ѝ с ЕС, швейцарското участие в международни мироподдържащи мисии в различни страни и райони на света, повишаването на швейцарската роля в подпомагане развитието на бедните държави и за решаване на глобалните проблеми на човечеството.

В съвременните условия Швейцария е една от 14-те европейски държави, които са обявили в различна форма и степен привързаност към политиката на неутралитет. От тези държави повече внимание се отделя на неутралитета на Швеция, Австрия, Финландия, Ирландия и др. В сравнение с тях Швейцария е от най-дълго време неутрална страна. За разлика от нея неутралитетът на повечето европейски страни е проявен главно или изключително в неговите военни измерения. В Австрия, Швеция и Финландия той е заменен с формулировката „военно необвързана страна“, а в Ирландия – с „военен неутралитет“, и фактически се отъждествява с неприсъединяването към военни съюзи.

Швейцария е единствената от посочените държави, която не е член на ЕС и следователно не участва в общата външна политика и политиката на сигурност на съюза. Същевременно тя е единствената страна от тях, която е член на ЕАСТ, където не е установено сътрудничество във военнополитическата област. Швейцария се придържа към разбирането, че – с изключение на ООН – неутралитетът е несъвместим с участие в международни икономически и политически организации, в които са създадени наднационални органи за вземането на решения. Тя се присъединява само към международни икономически санкции в изпълнение на резолюции на Съвета за сигурност на ООН, както и на решения, взети от ЕС или на широка международна основа. Швейцария продължава да се възприема като страна, която в най-

голяма степен символизира традиционната представа за неутралитета във външната и военната политика.

На държавното управление, особеностите на политическата система, неутралитета и ролята на Швейцария в международните отношения са посветени многобройни публикации. В България също се проявява интерес към развитието и политиката на Швейцария. Българите винаги са възприемали Швейцария като символ на мирна и просперираща държава, а след извършената в края на 80-те години на миналия век кардинална трансформация на политическата система в България и като пример на развита демокрация. През изминалия период значително се разширили взаимните отношения. Швейцария оказва съществена финансова, експертна и друга подкрепа на демократичния процес и икономическите реформи в България. Постиженията на Швейцария в областта на демокрацията и социално-икономическата област бяха определени от някои български политици като цел, която България трябва и може да постигне. За съжаление страната ни е използвала малко от швейцарския опит в тази област.

В настоящата книга е проследена историческата еволюция на формирането на държавността, системата на управление и политиката на неутралитет на Швейцария. Анализирани са продължителният и труден път, който страната е изминала, за да достигне до сегашното ѝ положение на високо развита страна, чиято политическа система е основана на ценностите на демокрацията. Специално внимание е отделено на принципите, на които е основана, и начина, по който функционира съвременната система на федерално управление на Швейцария, ролята на законодателната власт (Федералното събрание), правителството (Федералния съвет), съотношението между представителната и пряката демокрация, ролята на народните инициативи и федералните референдуми във вземането на решенията във вътрешната и външната политика. Показано е мястото на Швейцария в Европа и света според авторитетни експертни оценки на страните по основни показатели в областта на демокрацията, икономическото и социалното развитие.

Голямо внимание в книгата е отделено на анализа на неутралитета на Швейцария – неговата поява, принципите, на които е основан, проявление то му в мирно време и периоди на международни конфликти, главно през Първата и Втората световна война, приспособяването му към промените се външни условия, особено след преодоляването на разделението в Европа в края на миналия век, общите и специфичните негови черти в сравнение с другите неутрални европейски държави, защо той продължава да се възприема по света като съответстващ в най-голяма степен на представата за неутрална външна и военна политика в международните отношения.

Авторът е признателен за ценната подкрепа, която му бе оказана за написването на книгата от швейцарската фондация „Константин и Зиновия

Кацарови“. Книгата е посветена на нейния основател – забележителния български патриот и учен в областта на правните науки **професор Константин Кацаров**.

Авторът изказва също така благодарност на **професор Бернар Вута** от Института за политически и международни изследвания в Университета в Лозана (**Prof. Bernard Voutat, Institut d'Etudes Politiques et Internationales, Université de Lausanne**) за безкористното му съдействие, благодарение на което стана възможно написването на книгата.

ПЪРВИ РАЗДЕЛ

ИСТОРИЧЕСКА ЕВОЛЮЦИЯ НА ДЪРЖАВНО-ПОЛИТИЧЕСКАТА СИСТЕМА НА ШВЕЙЦАРИЯ

I. СТАРАТА ШВЕЙЦАРСКА КОНФЕДЕРАЦИЯ: ВЪЗНИКВАНЕ, ТЕРИТОРИАЛНА ЕКСПАНЗИЯ, РЕЛИГИОЗНИ ВОЙНИ

Официалният статут на Швейцария от началото на нейното създаване е конфедерация, с изключение на няколко години в края на XVIII и началото на XIX век, когато тя е била република¹. В действителност Швейцария не е конфедерация в смисъла, който се влага в съвременното правно интерпретиране на такъв тип държавно устройство. Общоприетото разбиране за конфедерация е, че тя е съюз на суверенни държави, които запазват висока степен на самостоятелност. Те предоставят на централната власт ограничени правомощия в областта на отбраната, външната политика, външната търговия, създават обща парична единица и др.

В началния период на формирането им като държава (1781–1789) САЩ също са били конфедерация на 13 независими щата. След Берлинския конгрес през 1815 г. в Европа била създадена Германската конфедерация, включваща Австрия, Прусия и още около 30 малки държави и градове с автономен статут. След разпадането ѝ през 1866 г. на нейно място била образувана Северната германска конфедерация, състояща се от 22 страни, която просъществувала само четири години. Други примери в по-близкото историческо минало са Обединената арабска република (1958–1961), формирана на основата на съюз между Египет и Сирия, както и Обединените арабски държави през 1958–1961 г. между Обединената арабска република и Северен Йемен. През 2003–2006 г. в Югоизточна Европа съществувала обща държава на Сърбия и Черна гора, която също била конфедерация. Държавният модел на Канада, Белгия, Босна и Херцеговина и други страни може да бъдат оценени като съчетание на федерални и в по-малка степен конфедерални черти.

Случаят с Швейцария е по-особен. Въпреки че от своето възникване тя винаги се е определяла като конфедерация, характеристиката на швейцарската държава, макар и условно, съответствала на такъв тип държавно устройство само в началния период на нейното съществуване. С течение на времето тя претърпяла еволюция, която я доближила, а в редица отноше-

ния приравнила с облика, който има федералната държава. В съвременните условия конституционното название на Швейцария като конфедерация отразява повече историческа приемственост, отколкото реално съществуваща форма на държавно устройство.

За начало на формираното на швейцарската държавност се счита подписаният в началото на август 1291 г. Федерален акт от три териториално обособени самоуправляващи се общности в долините около Алпите – Швиц (от чието наименование произлязло названието на страната), Ури и Нидвалден. Те били примитивна форма на днешните кантони, които са основните субекти на швейцарската конфедерация. Като административни райони кантоните съществуват също във Франция, Люксембург, Босна и Херцеговина и др., но само в Швейцария те са имали и в голяма степен са запазили и днес степен на автономност, която ги доближава до статута на малки държави. При подписването на Федералния акт те, както и създаденият конфедерален съюз не са имали типичните черти на държави. Формираната конфедерация продължила да бъде част от тогавашната Свещена Римска империя. Въпреки това в Швейцария се счита, че Федералният акт поставил основите на швейцарската държавност. Предполагаемата дата на неговото подписване – 1 август, е обявена за национален празник на страната.

Сключването на Федералния акт било мотивирано от стремежа на жителите на трите кантона да се противопоставят на Хабсбургската династия, която управлявала Свещената Римска империя. Съществено влияние за проявения стремеж към автономност и за установения военен съюз между кантоните оказало засиленото съперничество в региона, който се превърнал във важен транспортен коридор, след като бил изграден път през прохода на масива Сен Готард.

Написаният на латински език Федерален акт фактически представлявал поето задължение за вечен съюз между трите кантона, а основна негова цел била съвместна отбрана срещу евентуален външен агресор.² Оригинален екземпляр на Федералния акт бил открит през 1724 г. и публикуван около 35 години по-късно. Фундаменталното значение на този документ, с който било поставено началото на швейцарската държавност, било признато едва към края на XIX век. Наред с подписания Федерален акт съществува също митичната легенда за т.нар. клетва в Рютли (на немски език Rütli, на френски и италиански език Grütli). Рютли е равнинна местност близо до Люцернското езеро, където според народното предание през 1307 г. представители на трите кантони се заклели да си оказват взаимна помощ срещу външна агресия. Счита се, че клетвата в Рютли стои в основата на възникването на швейцарската държава. Огромно пано с величествен изглед на района, където се намира тази местност, украсява пленарната зала на Федералното събрание на Швейцария.

Федералният акт от 1291 г.

Местността Рютли, където според народната легенда през 1307 г. била положена клетва за взаимна помощ между трите кантона, които основали Швейцария

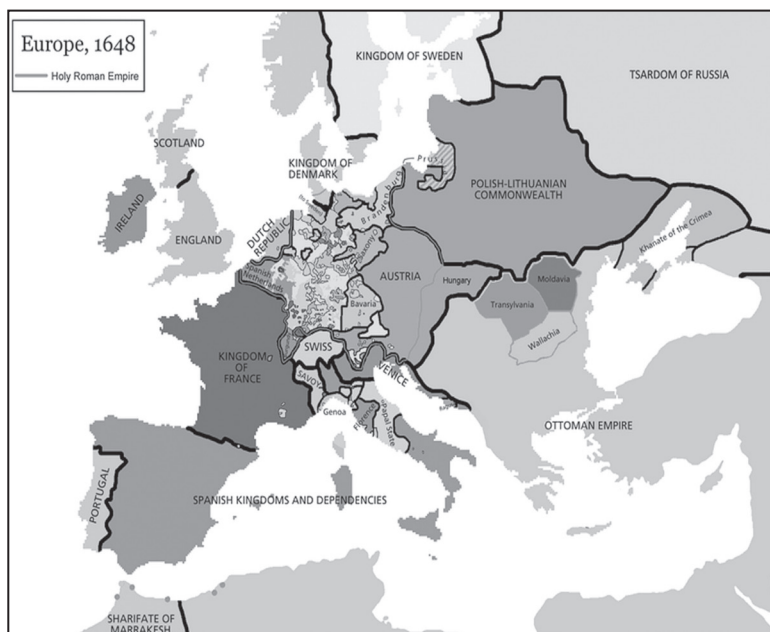
На територията на днешна Швейцария имало и други опити за съюзяване на съществуващите по онова време общности и градове. Най-значимият от тях бил създаването на т.нар. Бургиньонска конфедерация, представляваща множество съюзи, за сключването на които основна била ролята на

Берн. Процесът на съюзяване започнал в началото на XIII век и продължил до втората половина на следващия век с участието на кантоните Фрибург, Нюшател, Золотурн, Во, Базел, Лозана и редица други по-малки градски и селски общности. Такива договори били сключени също така с Австрия.³

Съюзът между трите кантона на основата на Федералния акт се оказал траен и се превърнал в ядро на бъдещата швейцарска държава, която започнала да се разширява чрез присъединяването на нови кантони. През XIV век конфедерацията обединявала вече осем кантона. Освен Швиц, Ури и Унтервалден тя включвала Люцерн (1332), Цюрих (1351), Цуг, Гларус (1352) и Берн (1363). В началото на XVI век съставът ѝ достигнал 13 кантона. Тогава част от швейцарската конфедерация станали Фрибург и Золотурн (1481), Базел, Шафхаузен (1501) и Апенцел (1513). Освен чрез присъединяването на нови кантони швейцарската конфедерация се разраствала благодарение на завладените нови територии, на които бил предоставен различен статут. В това отношение съществували четири вида територии. Първият бил асоциираните държави, кантони, херцогства и др. Вторият вид били съвместно управляваните територии (condominiums), чийто брой бил най-голям. Друга група територии били протекторатите. Имало също райони с неасоцииран статут.

През периода на нейното съществуване Старата швейцарска конфедерация водила многобройни войни (вж. трети раздел). Главният противник била Свещената Римска империя, срещу чието господство тя се противопоставила, а основната ѝ цел била отделянето в самостоятелна държава. От друга страна, поотделно или съвместно, швейцарските кантони участвали във войни с цел завладяването на нови територии. В края на 1315 г. трите кантона подписали в селището Брунен, в кантона Швиц, нов договор за взаимен съюз, известен като Брунинския договор. В документа били потвърдени договореностите във Федералния акт от 1291 г., които били допълнени с поети нови взаимни ангажименти. Те разширили сътрудничеството между кантоните и в невоенната област.⁴ Счита се, че Брунинският договор изпълнявал ролята на основополагаща харта на швейцарската конфедерация чак до края на XIX век.⁵

Въпреки че през XIV и XV век към конфедерацията били присъединени нови кантони и територии и постигнала редица военни победи срещу тогавашната Свещена Римска империя, Швейцария дълго време не успяла да получи международно признаване като отделна държава. Първата стъпка в тази насока бил подписаният през 1499 г. Базелски договор между конфедериралите се кантони и Свещената Римска империя, с който тогавашният император Максимилиан I фактически признал независимостта на швейцарската държава.⁶ Международното признаване на конфедерацията станало доста по-късно – през май-октомври 1648 г., когато бил сключен Вестфалският мирен договор, с който бил сложен край на Тридесетгодишната война.

Карта на Европа след Вестфалския мирен договор от 1648 г., с който Швейцария била международно призната

Старата швейцарска конфедерация представлявала разнородна държава, която имала повече облик на съюз на независими кантони, чиито отношения не били основани на общоприети права и задължения, а уредени чрез сключени взаимни договори. Формата, обхватът и условията на установеното сътрудничество били различни. Всъщност те представлявали писмени договорености между владетелите на отделните кантони, градове или териториални владения. Обикновено договорите съдържали поетите взаимни задължения за оказване на помощ в случаи на външна агресия, разпределението на правата при съвместното управление на завладени територии, начина на решаване на възникващи спорове и изплащане на дългове, съвместни действия срещу престъпници, общи правила в търговията и др.

За пръв път писмена договореност в рамките на конфедерацията била постигната през 1370 г., а поводът бил случай, при който кантонът Цюрих бил възпрепятстван да накаже провинил се висш духовник, който потърсил помощ от Австрия. Тогава между швейцарските кантони, с изключение на Берн, била подписана т.нар. Харта на духовниците (*Charte des prêtres*), съдържаща договорености, които допринесли за засилване на единството в конфедерацията.

Съгласно хартата всички кантони се задължили съвместно да поддържат сигурността на пътищата между Цюрих и прохода Сен Готард, да използват

общии процедури при разрешаване на спорове по изплащането на дългове, в преследването на извършители на престъпления и др. Всички лица, включително онези, които работели за владетелите на Австрия, трябвало да полагат клетва за вярност към кантоните, където живеят. Увеличени били правомощията на кантоналните органи, особено в правната и военната област.

Счита се, че с хартата било поставено началото на преход от лични договорености между владетелите към сключването на споразумения в рамките на конфедерацията, които имали правна сила. В хартата от 1370 г. за пръв път жителите на кантоните били наречени „конфедерирани“ (*confédérés*). Ако жител на кантон, който се отказал от правото си да е конфедериран жител, навреди на друг конфедериран жител, той нямал право да се върне да живее обратно в същия град или кантон, преди да е изплатил обезщетение за нанесените вреди.⁷

Следващите договорености за разширяване на сътрудничеството между кантоните били в областта на сигурността и отбраната. Най-важните от тях били сключените договори в 1393 (*Convenant de Sempach*) и 1481 г. (*Convenant de Stans*). Първият договор бил подписан скоро след военния конфликт между конфедериралите се кантони и Австрия, известен като войната при Земпах през 1386 г., в която швейцарците удържали победа. Няколко години след това Цюрих сключил сепаративен съюз с Австрия, срещу който останалите кантони се противопоставили и накрая отстранили от власт управляващите цюрихски власти и анулирали съюза с Австрия.

С договора от Земпах осемте тогавашни конфедерирали се кантони – Цюрих, Люцерн, Унтервалден, Цуг, Гларус, Швиц, Ури, Берн, както и Золотурн, който участвал на страната на конфедерацията като съюзник на Берн, се задължили да поддържат единство във военната област, да не оказват подкрепа на кантон, който сключва сепаративен договор с външна сила, да защитават църквите, жените и търговците и др. Те приели задължителни правила при предоставянето на взаимна военна помощ и поведението по време на война⁸.

След подписването на договора от Земпах – в края на XIV и началото на XV век – била създадена първата централна институция – Федералното събрание (*Tagsatzung* на немски език, *Diète fédérale* на френски език). В него участвали по двама представители (обикновено ръководителите) на кантоналните органи на властта – общите събрания (*Landsgemeinde*) или съветите. Във Федералното събрание участвали също представители на някои от асоциираните територии. Първоначално заседанията на Федералното събрание се ръководели от представителя на кантона домакин, но през XVI век председателството било възложено на Цюрих, а Баден бил определен за постоянно място на заседанията. Регулярността на заседанията на Федералното събрание била различна, като в отделни години те достигали около двадесет на брой.

Ролята на Федералното събрание била сравнително ограничена. Липсвала също законова база за неговите правомощия. На заседанията били обсъждани главно въпроси, отнасящи се до изпълнение на задълженията в съюзните отношения между кантоните, както и съвместното управление на териториите, които били тяхно общо владение. Вземани били също решения за налагане на санкции срещу кантони, които нарушавали единството на конфедерацията, сключвали сепаративни договори с външни сили или предприемали агресивни действия по териториални и други спорове. В някои случаи били предприемани по-крайни мерки, каквато била изключването на Цюрих от конфедерацията през 1440 г. поради извършената от кантона едностранна окупация на спорна територия.

Значителна крачка по пътя към засилване на швейцарската държавност бил подписаният договор в края на 1481 г. в град Щанс между тогавашните осем кантона в конфедерацията, а също Фрибург и Золотурн. С него бил сложен край на възникналата през 1476 г. криза в отношенията между кантоните с преобладаващо градско и селско население. Поводът било разпределението на трофеите и имуществото, завладени след постигнатата военна победа срещу тогавашния бургундски херцог Шарл льо Темерер.

Кантоните с преобладаващо селско население (Ури, Швиц, Унтервалден, Гларус и Цуг) поискали подялбата да стане поравно, докато кантоните с предимно градски жители (Люцерн, Цюрих и Берн) искали тя да е съобразно броя на войниците, които участвали в сраженията. Освен това те се противопоставили на искането на участвалите във войната като швейцарски съюзници Фрибург и Золотурн да им бъде предоставен статут на кантони в рамките на конфедерацията. Причината била опасенията им, че във Фрибург и Золотурн живеели повече градски жители, вследствие на което щяла да настъпи неизгодна за селските райони промяна в съотношението между населението в селата и градовете. Военният конфликт изглеждал неизбежен, а войските на „селските“ кантони дори предприели настъпление в посока към Фрибург и Золотурн.

Разделението във Федералното събрание било преодоляно и бил постигнат компромис благодарение на ползващия се с голям авторитет духовник Никлаус фон Флю, който впоследствие изиграл посредническа роля за мирното решаване и на други конфликти между кантоните, както и между тях и външни сили. Никлаус фон Флю предотвратил вътрешен конфликт относно статута на манастира „Клигентал“ в Базел в 1482 г. През същата година той помогнал за преодоляването на противоречията между конфедерацията и властите на Констанц, който тогава имал статут на свободен град в Свещената Римска империя.

Счита се, че със своите възгледи и посредническа роля Никлаус фон Флю поставил началото на нова политическа култура в отношенията меж-

ду кантоните и в рамките на на конфедерацията, която провеждала успешна завоевателна политика, но пренебрегвала или не умеела да води мирни преговори⁹. За цялостната му дейност на духовник, моралист и посредник фон Флю бил обявен след неговата смърт за светец, а по-късно канонизиран от католическата църква и превърнат в светец – покровител на Швейцария.

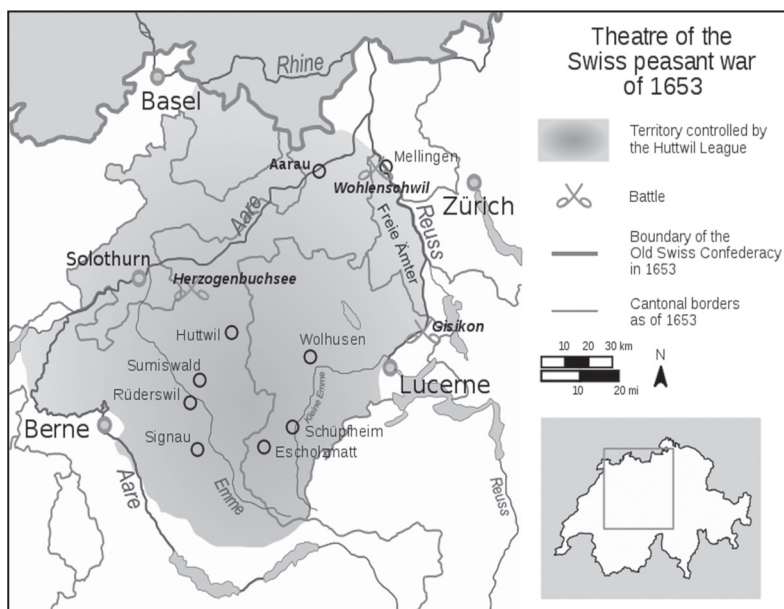
В Щанския договор, към който се присъединили също бъдещите кантони Золотурн и Фрибург, били потвърдени и разширени постигнатите договорености в Хартата на духовниците и договора през 1393 г.¹⁰ Така била избегната опасността от възникване на гражданска война и се заздравило единството в конфедерацията.¹¹ Договорените тогава съюзнически отношения се запазили чак до създаването на Хелветската република в края на XVIII век. Извън този процес не останали отношенията на Швейцария с други държави. Такива били сключените договори за мир с Австрия от тогавашните осем швейцарски кантона и все още намиращия се извън конфедерацията Золотурн. Първият договор бил подписан през 1394 г. за период от 20 години, а вторият през 1412 г. с продължителност 50 години.¹²

Въпреки тенденцията за повишаване ролята на общите договорености в различни области кантоните запазили пълна самостоятелност. Кантоналните събрания и съвети функционирали в съответствие с действащите по това време феодални закони, вследствие на което политическата система била далеч от изискванията за равенство на гражданите. Жените не били допускани да участват в политическия живот, което се запазило в продължение на векове чак до 1971 г. В контролираните територии от градските центрове – Цюрих, Берн, Люцерн, Базел и др., селяните, които съставлявали по-голямата част от швейцарците, нямали политически права. Същият бил статутът на жителите в районите, които били съвместно управлявани от кантоните.

В централната част на Швейцария, включваща кантоните, които учредили федерацията, селските маси имали формално еднакви права, но в действителност само заможните семейства участвали във вземането на решенията в кантоналните органи на властта. Подобна била политическата представителност в градските центрове, където за членове в местните институции били избирани само лица, принадлежащи към богати фамилии, които формирали занаятчийски гилдии, превърнали се в някои райони – Берн, Люцерн, Фрибург, Шафхаузен и др., в своеобразна аристократическа олигархия.

Дискриминационното положение, в което била поставена голяма част от швейцарците, особено селското население, породило тяхното нарастващо недоволство, което прераснало в бунтове и въстания. Първото от тях било в община Кьониц в кантона Берн през 1513 г. Последвали селски бунтове в Люцерн през 1513–1514 г., Цюрих през 1515 г., а по-късно в кантоните

Вале през 1550 г., отново в Люцерн през 1570 г. и в Базел през 1591–1594 г. Недоволството на селяните достигнало своята кулминация през 1653 г., когато прераснало в масово въстание, обхванало пет швейцарски кантона – Люцерн, Берн, Золотурн, Базел и Ааргау. Конкретният повод били обезценяването на парите и искането на селяните да бъдат намалени данъците. След като това искане не било удовлетворено от градските съвети, селяните радикализирали своите действия. Образувана била т. нар Хутвинска лига, която приела договор, предвиждащ превръщането ѝ в самостоятелен политически субект, който трябвало да поеме управлението в кантоните.

Териториален обхват на селското въстание през 1653 г.

Въоръжените селски маси обсадили Люцерн и Берн и след като получили обещание, че исканията им ще бъдат удовлетворени, се оттеглили, но впоследствие били разгромени от изпратените срещу тях войски по нареждане на Федералното събрание на конфедерацията. Въстанието било жестоко потушено. Все пак градските власти извършили частични реформи и изпълнили някои искания за намаляване на данъците.

Селското недоволство обаче не било преустановено. През периода 1650–1790 г. по-големите вълнения и бунтове били около десет на брой и освен Берн, Люцерн и Базел обхванали Шафхаузен (1717–1729), Гларус (1719–1722), Лозана (1723), Тичино (1755), Фрибург (1781) и др. Основните искания на селяните били за предоставянето на повече права и за ограничаване привилегиите на богатите управляващи фамилии в градовете.

Мнозинството от проявите на недоволство не постигнали своите цели. Само на два пъти (в Санкт Гален през 1707 г. и Женева през 1707–1738 г.) те се увенчали с частичен и временен успех. В Женева господството на местната аристокрация било възстановено от 11-хилядна армия, изпратена от други кантони и Франция.¹³

Старата конфедерация била вътрешно нестабилна и поради съществуващите противоречия между отделни кантони по териториални и други въпроси. Въпреки подписаните през XIV–XV век съюзни договори между кантоните, както и създаденото Федерално събрание единството в швейцарската конфедерация било слабо и уязвимо. Кантоните се въздържали да поемат обвързващи ги задължения, предпочитали да запазят свобода на действие и често отдавали приоритет на специфичните им интереси и цели.

Първата голяма вътрешна криза в конфедерацията възникнала в 1404 г. в отношенията между кантоните Цуг и Швиц относно статута на град Цуг. В конфликта, който придобил военни измерения, се включили и други кантони, но накрая завършил с постигането на компромисно споразумение, което уреждало статута на града. Един от най-продължителните конфликти била Цюрихската война през 1440–1446 г. Поводът за нея били противоречията между Цюрих, от една страна, и Швиц и Гларус, от друга, относно принадлежността на тогавашното графство Тогенбург, което днес е част от кантона Санкт Гален. В отговор на извършената от Цюрих окупация на графството през 1438 г. другите кантони му обявили война. През 1440 г. Цюрих бил изключен от конфедерацията и въпреки поисканата от него помощ от Свещената Римска империя, а впоследствие от Франция, загубил войната. Кризата продължила до 1450 г., когато бил сключен мирен договор, а Цюрих бил приет отново в конфедерацията.

В началото на XVI век се появил нов източник на нестабилност и противопоставяне между кантоните в Швейцария. Тогава настъпило религиозно разделение, породено от разпространението на протестантството под формата на т.нар. Реформация. Реформаторските религиозни възгледи получили значителна подкрепа в швейцарската конфедерация, за което допринесло състоянието на католическата църква. Голяма част от духовниците водили охолан живот в контраст с бедността на огромната част от жителите. Те били ниско образовани и често нарушавали религиозните и моралните норми за честност и почтеност.

В Швейцария религиозната трансформация била свързана с идеите и проповедническата дейност на Улрих Цвингли, Гийом Фарел и Джон Калвин. Център на новата религиозна доктрина станал Цюрих, където през 1526 г. градският съвет взел решение да се извършат реформи, чрез които било възприето протестантството. Впоследствие протестантството се разпространило в други големи градове и кантони – Санкт Гален, Базел, Берн,

Шафхаузен, Женева и др. В повечето други кантони, включително основателите на швейцарската държава, католицизмът се запазил като господстваща религия. Религиозното разделение в конфедерацията придобило политически измерения. Федералното събрание било формално запазено, но отделно от него били свиквани събрания на кантоните с преобладаващо католическо или протестантско население.

Разделението на религиозна основа прераснало в открито противопоставяне. Негово проявление станали Капеловите войни през 1529 и 1531 г., които придобили измерения на граждански войни. Начело на протестантите бил У. Цвингли, а като ръководен център се утвърдил Цюрих, който сключил съюз с другите протестантски кантони. Към съюза се присъединили външни сили – немският град Констанц и френският Страсбург. Католическите кантони също се съюзили и привлекли на своя страна императора на тогавашните Бохемия и Унгария Фердинанд I, който по-късно застанал начело на Свещената Римска империя.

Религиозното противопоставяне между двата лагера било съпроводено от противоречия по териториални въпроси. Един от тях бил спорът относно статута на балансиращия между католиците и протестантите кантон Тургау. Все пак до сражения не се стигнало. С посредничеството на Федералното събрание между двете враждуващи страни било установено примирие и бил подписан мирен договор. Според народната легенда на войниците от двете армии била раздадена млечна супа, за чието приготвяне католиците предоставили млякото, а протестантите – хляба.

Примирието се оказало краткотрайно. Само две години по-късно избухнала втората Капелова война, в която – за разлика от първата – се стигнало до военни сражения. Поводът за възобновеното противопоставяне на религиозна основа бил отказът на католическите кантони да се притекат на помощ на асоциираната към Швейцария Федерация на трите лиги, която влязла във война с княжеството в Милано. Това тяхно действие било възприето от Цюрих като нарушение на съществуващия договор за взаимна помощ в рамките на конфедерацията. Цюрих, подкрепен от Берн, наложил ембарго на католическите кантони от Алпийския регион, чийто отговор бил обявяването на война. В състоялата се през октомври 1531 г. битка между войски от католическите кантони и Цюрих протестантите претърпели поражение, а техният духовен и политически водач У. Цвингли загинал на бойното поле.

Последвали нови сражения, в които срещу католиците се изправила обща армия на Цюрих и Берн, но победата отново удържали католическите кантони. Изправен пред пълен разгром, Цюрих се съгласил да подпише мирен договор, съгласно който католическите кантони установили контрол върху нови асоциирани територии. Настъпил период на т.нар. Контрареформация. Въпреки това предприети били мерки за мирно съжителство на жителите с

различни религиозни убеждения. Постигната била договореност, съгласно която жителите католици и протестанти можели да посещават едни и същи църкви. Двете религии били признати за официални в конфедерацията, което било прецедент в Европа по онова време.

В религиозно отношение балансът между кантоните в конфедерацията бил в полза на онези от тях, в които преобладавали жителите католици. В съществуващите тогава 13 швейцарски кантона католицизмът бил господстващ в седем (Люцерн, Ури, Швиц, Унтервалден, Цуг, Фрибург и Золотурн), протестанството в четири (Цюрих, Берн, Базел и Шафхаузен), а в останалите два кантона – Гларус и Апенцел, съотношението между католиците и протестантите било приблизително равно. Това положение не било приемливо за поддръжниците на протестанството, които скоро предприели опити да го променят. Така се стигнало до двете Вилмергенски сражения – фактически граждански войни, през 1656 и 1712 г.

Причината за първата от тях било преследването на протестантите в кантона Швиц, значителна част от които го напуснали, а имуществото им било конфискувано. Цюрих и Берн обявили война на Швиц, който бил подкрепен от кантоните Ури, Цуг, Люцерн и Унтервалден. В последвалите сражения през януари-февруари 1656 г. в района на Вилмерген в кантона Ааргау войските на католиците удържали победа. Подписан бил мирен договор, който възстановил съществуващото статукво преди конфликта. Съгласно договора на кантоните било признато правото сами да определят господстващата в тях религия.

Контрареформацията обаче продължила и довела до ново засилване на недоволството на протестантите. Така се стигнало до втората Вилмергенска битка през 1712 г., в която победа постигнали кантоните с преобладаващо протестантско население. След нея господстващата позиция на католицизма в Швейцария чувствително отслабнала. Подписаният мирен договор бил спазван сравнително дълго време. Следващата военна и оказала се последна конфронтация на религиозна основа в конфедерацията възникнала в средата на XIX век.

Религиозните и други противоречия станали причина за разделянето на някои кантони. За пръв път това се случило в 1350 г., когато Унтервалден – един от трите кантона основатели на швейцарската държава, се разпаднал на две части, всяка от които придобила статут на отделен кантон с наименования Обвалден и Нидвалден. През 1597 г. сходна ситуация възникнала в Апенцел, който също се разделил на два кантона – Апенцел Аусерроден и Апенцел Инерроден. В резултат на това общият брой на швейцарските кантони се увеличил. Възприет бил принцип, съгласно който правата във федералното управление на онези кантони, които се отделили от съществуващ

общ кантон, са по-малки в сравнение с останалите кантони. Дълго време те били наричани полукантони.

Към края на XVIII век конфедерацията увеличила повече от десет пъти своята територия и население в сравнение с времето, когато било поставено началото на швейцарската държавност. Броят на кантоните, включително онези, които се разделили на две, достигнал 15. С различен статут към конфедерацията били приобщени общо 32 асоциирани, неасоциирани и съвместно управлявани територии и протекторати. Швейцарската конфедерация била международно призната, но не била единна и хомогенна държава със силна централна власт.

Единството между съставляващите я кантони се основавало на подписани по различно време многобройни, главно двустранни споразумения и било уязвимо от противоречия и намесата на външни сили. Съществувало голямо разделение, особено в социално и религиозно отношение. Преобладаващото селско население било поставено в неравноправно положение и подложено на жестока експлоатация от господстващата градска аристокрация. Въпреки че в повечето кантони и особено общините се използвали различни форми на пряка демокрация, повечето жители, включително жените, били изключени от участието в местното управление. Това се отнасяло както за селските райони, така и градските центрове. Неравенството, както и религиозните вражди били източник на напрежение и конфронтация. Те прераснали в многобройни конфликти и придобили на няколко пъти измеренията на граждански войни, които създали опасност от разделянето и дори разпадаването на конфедерацията.

II. ХЕЛВЕТСКАТА РЕПУБЛИКА – НЕУСПЕШНИЯТ ЕКСПЕРИМЕНТ ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА УНИТАРНА ШВЕЙЦАРСКА ДЪРЖАВА

Към края на XVIII век в развитието на швейцарската конфедерация настъпил драматичен обрат. За пръв път в страната възникнал и бързо набрал сила процес, насочен към промяна на установената форма на държавно управление. На преден план излезли противоречията между поддръжниците на конфедералната държава и онези, които под влияние на революционните промени по това време във Франция се обявили за превръщането на Швейцария в унитарна страна. В този период проличали слабостите на установения държавен модел, който не бил основан на здраво единство между кантоните. Съществено влияние за настъпилото негово бързо ерозиране оказали задълбочаващите се социални противоречия. Съществуващата фактически полуфеодална система на управление била изправена пред за-

силваща и радикализираща се съпротива на големи социални слоеве, главно селските маси, които настояли за ликвидиране на икономическата експлоатация от господстващата аристокрация, за повече граждански и политически права.

Решаващо влияние за настъпилата криза в швейцарската конфедерация оказала извършената революция във Франция в края на XVIII век, която довела до коренна промяна на държавното управление, основано на нови, демократични принципи. Издигнати били искания за установяването на равенство между всички кантони, за отмяна на системата на съвместно управление на завладените територии, предоставяне на свобода на търговията, пресата, религията, гарантиране на частната собственост и др. В Швейцария възникнала революционна ситуация. През 1790 г. съветът в Базел отменил крепостническите отношения. Две години по-късно в Женева била извършена революция, в резултат на която през 1793 г. била приета нова конституция. Подобни промени настъпили в други кантони. Петиции за извършването на политически промени били приети от жителите в Берн, Ааргау, Шафхаузен, Граубюнден, Санкт Гален и др. В някои кантони избухнали селски бунтове, а на много места били проведени демонстрации в подкрепа на френската революция.

В борбата за политически и граждански реформи важна роля изиграли революционните събития в кантона Во. Те били следствие от стремежа на местните жители да бъде прекратена зависимостта на Во от Берн. Създаден бил революционен комитет, който през 1795 г. предприел опит да постигне със сила тази цел, а през януари 1798 г. обявил създаването на т.нар. Леманска република. Срещу въстаниците били изпратени войски на Берн. Във възникналата ситуация през 1797 г. ръководителят на революционерите Сезар де ла Арп отправил молба към Франция да се намеси и да помогне за постигането на тяхната цел.

Реакцията на Франция не закъсняла. Нейни войски разбили армията на Берн, а през 1798 г. окупирали Во. Действията им били оправдани с необходимостта да помогнат на френски говорещите жители на кантона в борбата им за независимост от немски говорещото население в Берн. В действителност основната цел за френската военна интервенция била ликвидирането на съществуващата система на управление във Во, която била окачествена като феодална и потисническа, и на нейно място да бъде създадена революционна власт на основата на идеите и принципите на френската революция.

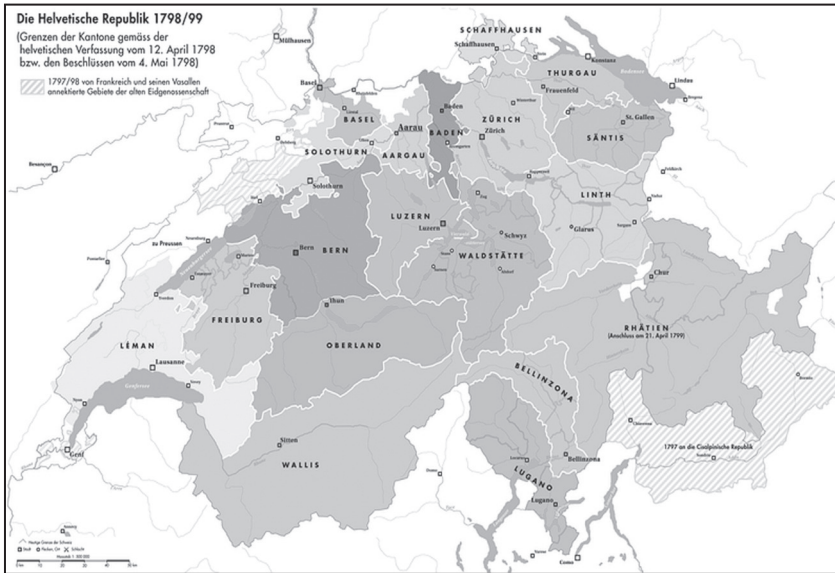
Последвали сходни събития в други кантони и управляваните от тях територии. Решаващо влияние за хода на тези събития оказала разширяващата се военна намеса на Франция. За кратко време (между 2 и 5 март 1798 г.) френската армия окупирала цялата територия на швейцарската конфедерация, която престанала да съществува. Това бил първият и единствен случай

в швейцарската история, когато Швейцария била окупирана от друга държава. Швейцарската държавност била запазена, но устройството и принципите на управление на страната били коренно променени. Освен това Швейцария била въвличена във войните, които Франция водела с други държави. Територията ѝ се превърнала в арена на конфронтацията между воюващите една срещу друга коалиции от държави.

На 12 април 1798 г. в град Ааргау 121 представители на десет кантона – Ааргау, Базел, Берн, Фрибург, Леман (Во), Люцерн, Оберланд, Шафхаузен, Золотурн и Цюрих, обявили създаването на Хелветската република. На същия ден била приета нейната конституция. Тя била написана от Петер Ош, който бил роден във френския град Нант, но имал швейцарски произход. Той участвал дейно в политическия живот в революционна Франция и – както Сезар де ла Арп – отправил молба към Наполеон да окаже помощ на революционните сили в Швейцария. Той обаче не искал това да стане чрез военна интервенция, а чрез оказването на военен натиск с разполагането на френски войски до швейцарската граница.¹

Конституцията на Хелветската република от 1798 г. представлявала адаптиран вариант на конституцията на Франция от 1795 г. Швейцария била обявена за единна и неделима държава с централизирано управление, подобно на това във Френската република. За основни принципи били провъзгласени народният суверенитет, предоставянето на равни права за гражданите и разделението на властите. Установена била представителна демокрация, в съответствие с която на годишни събрания на жителите в отделните общини били избирани членовете на изборителните органи, които на свой ред номинирали ръководителите на кантонално и централно равнище.

Върховната власт в Хелветската република била предоставена на двукамарен законодателен орган, състоящ се от Велик съвет, в който всеки кантон имал по осем представители, и Сенат, където техният брой бил два пъти по-малък. Действащият в началото на XIX век Велик съвет на Хелветската република се състоял от 102-ма депутати, избрани чрез непряко гласуване в съответствие с числеността на жителите на кантоните. На същия принцип бил съставен Сенатът, който наброявал 25 членове. Създаден бил Върховен съд, в който всеки кантон имал по един представител. Изпълнителната власт била предоставена на Директорат, състоящ се от петима членове, които имали големи правомощия. Към Директората работили четирима, а впоследствие шестима министри, които отговаряли за държавната политика в различните области. Директоратът назначавал във всеки кантон свой представител (префект), който изпълнявал също функцията на върховен кантонален магистрат.²

Карта на Хелветската република в края на 1798 г.

Значителна промяна настъпила в броя, териториалните граници и статута на кантоните. Те станали част от административната структура на Хелветската република, състояща се от области, общини, секториални или квартални райони на големите общини. Кантоните престанали да бъдат самостоятелни административни и юридически общности, били лишени от законодателни функции и управлявани от петчленна административна камара. Съгласно конституцията техният брой бил 22, от които 13 били съществуващи кантони, а 8 били новосъздадени. Кантоналната конфигурация в Хелветската република придобила следния вид:

- Ааргау
- Базел
- Белиндзона (днешният Тичино)
- Берн
- Фрибург
- Леман (днешният Во)
- Лугано
- Региа (днешният Граубюнден)
- Сантис
- Шафхаузен
- Золотурн
- Тургау
- Вале
- Цюрих
- Унтервалден
- Ури
- Апенцел
- Цуг
- Швиц
- Гларус
- Люцерн
- Санкт Гален

През 1802 г. бил създаден още един кантон – Фриктал. Част от Хелветската република станали също присъединените по времето на конфе-

дерацията над 30 асоциирани, съвместно управлявани територии и протекторати. Някои райони – Женева, част от Нюшател, Базел, Юра и др., били присъединени към Франция, а през 1802 г. на кантона Вале бил предоставен независим статут.

Мнозинството съществуващи кантони се противопоставили на кардиналните промени в държавното и административното устройство на Швейцария. Те се опитали да възстановят с военна сила старото статукво, но претърпели поражение. Франция частично коригирала кантоналната структура. На мястото на осем кантона били създадени три нови, с което общият им брой бил редуциран на 18³.

В Хелветската република било въведено швейцарско гражданство, което заменило съществуващото дотогава гражданство в отделните кантони. Немският, френският и италианският били признати за официални езици в Хелветската република. Отменени били феодалните закони, а на швейцарските граждани били предоставени конституционни права, които придали на политическата и икономическата система по-демократичен облик. Призната била свободата на религията, печата, търговията и занаятите. Премахнати били бариерите в търговията между кантоните. Създадена била модерна фискална и данъчна система. Конституцията въвела задължителна военна служба. Сформирани били швейцарски легион с численост 1500 души и постоянна армия.⁴

Редица конституционни разпоредби не могли да бъдат реализирани. В обществено-политическите отношения предоставените равни права на гражданите били формални и не били спазвани. Жените не получили изборни права. Представителността на богатите и бедните слоеве от населението в местното управление също не е била еднаква. В ръководните органи имали право да участват всички местни жители, но в същото време била създадена друга институция (Bugergemeinde), в която били представени само богатите жители.

Моделът на републиканско управление в Швейцария не получил значима подкрепа от швейцарците. Привързаността към федерализма останала силна и възприела различни форми на противопоставяне. Най-силна била съпротивата в католическите кантони в централните райони на страната. В тях било също така най-силно недоволството от разпоредбите в конституцията в областта на религията. Църквата била отделена от държавата, но поставена под неин контрол. Свещениците били лишени от политически права. Последвала отмяна на привилегиите, от които се ползвало висшето духовенство, а имуществото на манастирите било фактически национализирано. В резултат на тези действия църквата се превърнала в противник на новия режим.

Първият опит да бъде възстановено старото статукво бил предприет още през пролетта на 1898 г., когато около десет хиляди въоръжени жители

от кантоните Ури, Швиц и Нидвалден успели да спечелят няколко сражения с френски войски, обсадили Люцерн, и се придвижили към град Берн, за да се обединят с военните сили на едноименния кантон. Успехът им обаче бил временен. В крайна сметка било постигнато примирие, а на размирните кантони били обещани някои отстъпки, по-специално в областта на религиозната свобода. Последвали нови прояви на съпротива. През септември 1798 г. в Нидвалден избухнало въстание, което френските войски жестоко потушили. Броят на убитите местни жители възлязъл на 368, включително 102 жени и 25 деца.⁵

Въпреки присъствието на френски войски ситуацията в Хелветската република останала нестабилна, а с течение на времето разделението и противопоставянето между унитаристи и федералисти се засилили. Влияние оказала намесата на други страни. Австрия поощрила въоръжената съпротива срещу установеното статукво в Швейцария. През 1800–1802 г. централната власт преминала на няколко пъти под контрола на федералистите или републиканците. Тогава били извършени четири държавни преврата. През периода на съществуването на Хелветската република били предложени общо шест проекта на конституции. Първият от тях не бил одобрен от законодателното събрание, което било разпуснато. След приемането на втората конституция то изобщо не било свикано.

Ситуацията в Хелветската република рязко се влошила през 1802 г. През февруари-май в кантона Леман (днешния Во) избухнало т.нар. въстание Бурла папей (диалектно произношение на френския израз *brûle-papiers* – изгори архивите). Причината за него били въведените феодални данъци, които били временно премахнати, след като Швейцария била окупирана от френските войски през 1798 г. На редица места архивите били изгорени, но въстанието било потушено от правителствените войски⁶. Въпреки това събитията се развили във вреда на републиканския режим. През юли 1802 г. Франция изтеглила своите войски от Хелветската република. Веднага последвало въстание на федералистите в кантоните Цюрих, Ааргау и Берн. Към тях се присъединили Нидвалден, Золотурн и други кантони. Срещу републиканското управление се обявили също Апенцел, Гларус, Граубюнден и Цюрих. Швейцария навлязла в поредната гражданска война, която е известна като войната на тоягите (*Stecklikrieg*, *Guerre des bâtons*), с които били въоръжени повечето от въстаниците. Един от техните водачи бил Алоис фон Рединг, който през 1798 г. ръководил първата масова въоръжена съпротива срещу френската окупация.

През есента на 1802 г. републиканското правителство напуснало Берн, който бил завзет от федералистите, и се оттегило в Лозана. Последното сражение било в началото на октомври, след което Хелветската република фактически престанала да съществува. Федералистите поели властта във всички